

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Bir Müspet Hareket Olarak Said Nursi'nin Siyasî Tutumu

Said Nursi's Political Attitude As A Positive Attitude

Maksut ÇETİN^{a*}

^a Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi, İzmir / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-4851-5412

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 30 Nisan 2021

Kabul tarihi: 12 Ağustos 2021

Anahtar Kelimeler:

Müspet hareket,

Toplumsal düzen,

Siyaset,

İtaat,

Muhalefet

ARTICLE INFO

Article History:

Received April 30, 2021

Accepted August 12, 2021

Keywords:

Positive attitude,

Politics,

Social order,

Obedience,

Opposition

ÖZ

Tarih boyunca İslam âlimlerinin siyasete dair tutumlarının farklı olduğu bir gerçektir. Zaman içinde âlimlerin aynı siyasi yapıya yönelik farklı tavırlar sergilediği ya da bir âlimin aynı iktidara karşı farklı zamanlarda farklı tutumlar ortaya koyduğu görülmüştür. Dolayısıyla ulemanın siyasete ilişkin davranışlarını belirlemek oldukça zordur. Örneğin, yönetimin haksız uygulamalarına karşı ulema, siyasî otoriteyi reddedip isyan edenler, sözlü muhalefette bulunanlar, tarafsız kalanlar ve son olarak siyasetin bütün uygulamalarını onaylayanlar gibi çeşitli tutumlar geliştirmişlerdir. İslam'da toplumsal düzenin devamlılığı esastır. Bu yüzden âlimler, toplumsal yapıda asayişin temini ve devamlılığı konusunda ciddi fonksiyonlar icra etmişlerdir. Bu açıdan İslam dünyasının son devleti Osmanlı'nın mutlakiyet, meşrutiyet ve cumhuriyet dönemlerini yaşamış Said Nursi'nin siyasete yönelik tutumu irdelenmeye değerdir. Zira onun geliştirdiği temel ilkelerden biri olan "müspet hareket", siyasetin önemli ilkelerinden biridir. Onun için bu kavramın politik alanda ifade ettiği anlamın tam olarak tespit edilmesi önemlidir. Nursi, kendi siyasi muhalefet duruşunu ve kendi hareket tarzını bu prensip üzerinden ifade etmiştir. Bu makalemizde, Said Nursi'nin toplumsal düzen için ifade ettiği müspet hareket kavramı ve ifade ettiği siyasi yansımaları ele aldık. Bu çalışmada, öncelikle müspet hareket kavramının tanımı yapılmış, daha sonra Nursi'nin hayatı kısaca anlatılıp bir müspet hareket olarak Nursi'nin siyasi tutumu ele alınmıştır.

ABSTRACT

It is a fact that Islamic scholars have different attitudes towards politics throughout the history. It has been observed that scholars have different attitudes towards a political structure or the same scholar has showed different attitudes towards the same structure in different times. For this reason, it is very difficult to determine the behavior of the scholars regarding politics. For example, scholars have developed different attitudes against the injustice of the administration as those who do not recognize the political authority and rebel or those who verbally oppose, those who remain neutral and finally those who approve of all practices of the politics. Continuity of social life order is vital issue in Islam. Therefore, scholars have performed serious functions to establish and continue the public order of the social structure. In this respect, Said Nursi's attitude towards politics, who lived in the periods of absolutism, constitutionalism and republic of the Ottoman Empire, the last state of the Islamic World, is worth exploring. Because "positive attitude", one of the basic principles developed by him, is an important principle of politics. Therefore, it is important to present the exact meaning of this concept in the political field. Nursi has expressed his political opposition stance and his style of action on this principle. In this article, we discussed the concept of positive attitude expressed by Said Nursi for the social order and its political reflections. In our study, firstly we made the definition of the concept of the positive attitude. Then we gave a brief life story of Nursi and finally we discussed Nursi's political attitude as a positive attitude.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: maksutcetin25@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

Islam religion, which encompasses life as a whole, is based on unity in faith and creed, integrity in information, accuracy in thought, unity in society. Therefore, Islamic scholars, attaches importance to the unity and solidarity of the society by focusing education and training and therefore, they expressed the socio-political drawbacks of separation from the society, strife and discord on every occasion. Said Nursi, as a scholar who attaches importance to the unity and solidarity of Muslims also, he always tried to Express the unity and solidarity of Muslims in various parts of his Works, mentioning the verse of “believers are only brothers” and the hadith of “one of you will not be deemed to have believed properly unless one of you loves what he wants for his own soul and also for his Muslim brother”. According to Nursi, in order for social life to be saved from anarchy and dangers, basic principles such as compassion, respect, safety, knowing haram and halal, avoiding haram and abandoning vagrancy and obeyin are very important. When we look at Nursi’s Works, Risale-i Nur, those works tried to provide these five basic principles in social life and to ensure safety and order.

Throughout history, the attitudes of Islamic scholars towards politics have taken place differently. In the process, it is a fact that the scholars displayed different attitudes towards the same political structure or that a scholar displayed different attitudes towards the same power at different times. Therefore, it has been very difficult to determine the attitudes and behaviors of scholars towards the administration. For example, the scholars in general in opposition to the mistakes of politics; they have developed different attitudes such as reject political authority and rebel, oppose verbally, stay neutral, approving all practices of politics.

According to the religion of Islam, the continuity of the social order is essential. For the reason, scholars have performed serious function in the provision and continuity of order in the social structure. Due to these effects, it is important to reveal Said Nursi’s attitude towards politics who lived in the periods of absolutism, constitutionalism and republic of the Ottoman Empire, which is accepted as the greatest fortress of the Islamic World. Because “positive attitude”, one of the basic principles put forward by his, is one of the important principles of politics. Therefore, the meaning of this concept field in the socio-political field must be determined exactly. Because Nursi expressed his stance of political opposition and his style of action for most of his life on this principle. Therefore, it is an important issue to examine the concept of positive attitude expressed by Said Nursi for the social order and the political reflections of that concept for today’s political philosophy.

Historically, the ummah of Islam is a society that has gone through a number of troublesome scientific and political periods, sometimes called “interregnum”. In those times, some scholars, mentors and political leaders have emerged who offer prescriptions based on the Quran and Sunnah to the difficulties faced the ummah and eliminated the doubts Muslims were subjected to, dispelled the darkness of heresy and bidding, tried to show the right and the truth. Undoubtedly, Said Nursi is one of the scholars who fought this struggle. Like his predecessors, he undertook the mission of isolation in the life of the ummah and endeavored to pave the way for Muslims from the Quran and Sunnah in a correct, steady and appropriate way to the understanding of the time.

On the one hand, Said Nursi, combining the traditional religious sciences of the Islamic World with the science and philosophy of the mind and experience of the West, has made a suitable path to the understanding of the era, on the other hand, he actively sought to eliminate the socio-political impasse in which Muslims are located, based on Islamic traditions and sources, by using political understanding of the era. In other words, Nursi, on the one hand, on the way to reclamation the problems of education and training in the Islamic World, on the other hand, he tried to cure the political and social diseases of Muslims by an original method called “the positive attitude”. In fact, the concept of positive attitude is a principle that makes sense in various respects. For example, this concept is to act politically cautious and sobriety, act according to circumstances, to protect public safety and security. It is to be kind by using soft language in relations with people, groups and society and to have goodwill among Muslims. In other words, it means that a person, group or member of religion lives in peace with other people, groups and members of religion without compromising their faith, worship and basic principles. From a religious and scientific point of view, a person does not interfere in the work of Allah while fulfilling his duties and responsibilities and it is to be direct minds to the truth without depicting superstitious ideas. It is also to be patient against the obstacles that arise while performing all these duties and responsibilities.

In general, Said Nursi’s relationship with politics took place in the form of a positive attitude, maintaining public order within the framework of the principles of the Quran and Sunnah, loyalty to the community and obedience to the rulers. The attitude of rulers towards their injustice was manifested primarily in the manner of verbal warning or intolerance with their heart and conscience. By acting in this way, he has both maintained social integrity and protected from greater harm. Therefore Nursi acted positively by persevering against the fair, injustice and suffering that he was subjected to while performing these tasks. In other words, Said Nursi, despite years of exile and prison life, was repeatedly poisoned to death, he did not act with feelings of revenge in a way that disrupted social order. On the contrary, he patiently and tolerates all kinds of violence against him in order not to disrupt security and public order and he has even made lawful to those who see many evils for him.

Giriş

Müspet hareket kavramının anlamı ve çerçevesini çizmek siyasi duruş açısından önemli bir durumdur. Tarihsel olarak bu ve benzeri kavram ve duruşları ortaya koyan birçok kişi olsa da hiç şüphesiz bu kavramı ve onun sosyo-politik duruşunu ortaya koyan kişilerden biri de Said Nursi'dir. Müspet kelimesi "s-b-t" kökünden gelmiş olup fiil, söz ve hükümle ilgili olarak ispat etmek ve doğrulamak, sabit ve sağlam olmak, yokluktan varlığa çıkmak gibi anlamlara gelmektedir (İsfahanî, 2002, s. 281-282). Başka bir ifadeyle müspet, tespit edilen, delil gösterilen, ispat edilen, ortaya konulan, olumlu, istifadeye sunulan ve var olan (Devellioğlu, 2005, s. 738) demektir. Bu kavramın zıddı olan menfi ise, ispat ve istifade edilemeyen, olumsuz, delilsiz, nefyedilmiş, sürgün edilmiş, bir şeyin olmayacak tarafını, aksini düşünmek (Devellioğlu, 2005, s. 614) gibi anlamlara gelmektedir. Müspet kelimesinin tasdik etmek, olur vermek, inşa etmek, katkı sağlamak, iyiyi ve iyileri teşvik etmek, iyiliklerin önünü açmak ve güçlendirmek gibi çağrışımları, menfi kelimesinin ise inkâr etmek, onaylamamak, yıkmak, tahrip etmek ve engel olmak gibi anlamları söz konusudur. Kısacası müspet hareket imar ve tamir iken, menfi hareket ise yıkım ve tahriptir.

Başka bir ifadeyle müspet hareket kavramı; iman, hayır, iyilik, güzellik, muhabbet, ittifak, ilim, çalışmak, ümit ve güzel ahlak gibi tutumları ifade eder. Menfi kavramı ise küfür, şer, kötülük, çirkinlik, adavet, ihtilaf, cehalet, atalet, yeis, ahıksızlık gibi durumları içerir. Onun için müspet hareket, doğruluğu aşikâr olan ve ispat edilebilen, din, akıl ve örgün kabul edebileceği kanun ve nizama uygun harekettir. Başka bir ifadeyle Allah'ın emrine uygun, yapıcı ve tamir edici, mizan, nizam, adalet ve insafa uygun olan, yıkıcı ve bozucu olmayan harekettir. Bu hareket imar, tamir ve tanzimdir. Menfi hareket ise tahrip, karıştırmak, anarşi çıkarıp huzur bozmaktır. Mesela, boş arsaya bir bina kurmak ve istifadeye sunmak müspet harekettir. Ama var olan bir binayı ortadan kaldırmak ve faydasız hale getirmek ise menfi harekettir. Küfre giren insana imansız, iffet ve ahlak köşkünü harap eden adama da ahıksız denilmesi bundandır. Çünkü o, kendi iman sarayını yıkmış veya tahrip etmiş biridir. Dolayısıyla tutum olarak müspet hareket imar edici ve eksiklikleri giderici pozitif bir tavır iken, menfi hareket, bunun tam tersi bir durumdur. Zira insanın kendisine veya başkasına zarar veren tutum ve davranışı menfi hareket olarak değerlendirilirken, kendisine veya başkasına yararı dokunduran davranışı da müspet hareket olarak kabul edilmektedir. Bu harekette, insanın kendini ifade etmesi, hak ve hakikati ispat etmesi, inandığı davayı ortaya koymak için gayret sarf etmesi söz konusu iken, menfi harekette ise, bir karşı koyma, muhalefet etme, çatma, çatışma ve reddetme söz konusudur.

Said Nursi'nin ifadeleriyle; müspet hareket ata ot, aslana et atmaktır. Soğukkanlı davranmak, ihtiyatlı olmak (Nursi, *KL.*, 1998, s. 114), fitrî bir şekilde ve fitrata uygun hareket etmektir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 669. Müspet hareketin yöntemi nezih ve nazik davranmak, yumuşak ve güzel söz söylemektir (20/Taha/44). Zira Nursi bu kavramı, Risale-i Nur külliyatında hayatın bütün boyutlarını kapsayacak şekilde geniş bir düzlemde kullanarak ifade etmiştir.

Said Nursi'ye göre müspet hareket kavramı, bazen bir zihinsel tutum olarak, bilgi boyutunda akıl ve kalbin imtizaç ederek hakikate ulaşması, akıl ile naklin çatışması durumunda aklın esas alınarak naklin tevîl edilmesidir (Nursi, *M.*, 2013, s. 14). Bu da fikirlerin hakikate yönelik teşvik edilerek uyarılması (Nursi, 2014, s. 15), batılın, tasvir edilmeden bertaraf edilmesi, hak namına ve hakikat hesabına düşüncelerin yarışmasıdır. Yani hakikatin ortaya çıkması için ihtilafın, maksat ve esasta değil, vesilelerde yapılmasıdır (Nursi, *M.*, 2013, s. 361-362).

Nursi'ye göre müspet hareket kavramı, bazen itikadi bir tutum olarak, inanç boyutunda tevhidin ispat edilmesidir. Yani Allah'ın işine karışmamak (Nursi, 1998, s. 94), Allah için sevmek, Allah için kin beslemek ve Allah için hükmetmektir (Nursi, *M.*, 2013, s. 362). Yani küfre, nifaka ve zulme taraftar olmamaktır (Nursi, 1998, s. 62). Ayrıca tevhid bağlamında müspet

kavramı, eşyaya mana-i harfiyle bakmaktır. Yani evren ve eşyanın kendilerinden ziyade, Yüce Yararıcı'ya ait mana ve yönlerine bakmaktır (Nursi, M., 2013, s. 607). Bu bakış, eşyanın sadece "nasıl" sorusuna muhatap kılınmaktan ziyade "niçin?" sorusuna maruz bırakılmasıdır. Çünkü bu soru, bir gaye öngördüğünden cevabı da teleolojik ve teolojiktir ki, onlar da bizi Allah'ın varlığı ve birliğine götürür.

Nursi'ye göre müspet hareket kavramı, ahlaki boyutta şecaat, iffet ve hikmet üzere olmaktadır. Şecaat, öfkenin itidali, orta noktası ve dolayısıyla öfke duygusunun yaratılış amacına uygun kullanılmasıdır (Gazalî, 1998, s. 119). İffet, kişinin, helal olan şeylere karşı istekli olup, haram olan şeylere karşı ise mesafeli durmasıdır (Nursi, İİ., 2013, s. 33). Hikmet ise, hakkı hak olarak algılayıp onun ölçülerine uygun hareket edilmesi, batılı da batıl olarak görüp ondan uzak durulmasıdır (Çelebi, 2007, s. 41). Yani ahlaki açıdan müspet hareket, Allah'ın yoluna uymak, nefsi isteklere gem vurmak ya da o istekleri istikamete sevk etmektir. Başka bir ifadeyle müspet hareket, yüksek ahlak üzere yaratılan (68/Kalem/4), ahlakı da Kur'an ahlakı olan (Müslim, Fezail, 43) ve söz, tutum ve davranışlarında istikamet üzere olan Hz. Peygamber'in yolunu takip etmektir (59/Haşır/7).

Nursi'ye göre müspet hareket kavramı, ekonomik boyutta tevekkül, iktisat ve kanaati esas almaktadır. Din hizmetinde peygamberlere uyararak ücretini sadece Allah'tan beklemektir (10/Yunus/72; 11/Hud/29). Başkalarından hediye alarak onların minneti altına girmemektir (Nursi, M., 2013, s. 23). Hayatın her anında olduğu gibi yeme, içme ve konuşmada dahi ifrat ve tefritten uzak bir şekilde orta yolu takip etmektir. Başka bir ifadeyle yaşamın her aşamasında israf ve savurganlıktan kaçınarak tutumlu davranmaktır (Nursi, 2002, s. 98).

Nursi'ye göre müspet hareket kavramı, sosyolojik düzlemde yardımlaşma ve fazileti, iletişimde ise iyi niyet, ikna ve müzakereyi ifade etmektedir. İnsanlar hakkında iyi niyet beslemek, güzel görmek ve güzel düşünmektir (Nursi, M., 2013, s. 362). Menfi yani garaz ve düşmanca başkasının tahrip ve yıkımına çalışmak değil, herkesin, kendi mesleğinin tamir ve revacına, tekmi ve ıslahına çalışmasıdır. Başka bir ifadeyle sosyal ilişkilerde baskı ve tahakküm ile değil, lütufla hareket etmektir. Dostlarına karşı adabı muaşeretle ve düşmanlarına karşı ise barışçıl bir şekilde muamelede bulunmaktır (Nursi, M., 2013, s. 360). Ona göre her meslek sahibi kendi mesleğinin muhabbetiyle hareket etmelidir ki, bu durumu Nursi: "Biz muhabbet fedaileriyiz, husumete vaktimiz yoktur" (Nursi, TH., 2013, s. 61) ve: "Muhabbet, uhuvvet, sevmek, İslamiyet'in mizacı ve rabitasıdır" (Nursi, 2011, s. 43) ifadeleriyle dile getirmiştir. Dolayısıyla müspet hareket, bir kişi, grup ya da mezhep mensubunun kendi inanç, ibadet ve prensiplerinden taviz vermeden diğerleriyle barış içinde yaşamasıdır. Yani bu hareket, her hangi bir grup, sistem ve oluşumun müzmin muhalifi olmak demek değildir.

Nursi'ye göre müspet hareket kavramı, toplumsal çerçevede vahdeti, siyasal düzlemde ise hak ve adaleti esas alarak asayiş muhafaza etmektir (Nursi, KL.,1998, s. 140). Başka bir ifade ile müspet hareket; emniyet ve asayiş bozmadan, başkalarına ilişmeden, sabır ve tahammül içerisinde çalışmaktır. Silahların sustuğu, kalem ve fikirlerin konuştuğu ilmî ve fikrî cihat sahasında ikna metoduyla mücadele ederek sükunet ve emniyeti temin etmektir. Zira Nursi, Müslümanlar arasında müspet bir şekilde hareket ederek manevî tahribata karşı manevî ihlas sırrı ile hareket etmenin gerekliliğini sürekli olarak şöyle dile getirmiştir: "Biz bütün kuvvetimizle dâhilde asayiş muhafaza etmek için sadece müspet hareket edeceğiz" (Nursi, 2001, s. 475). Başka bir yerde o, kendi kitapları olan risalelerin, manevi cihat mübarezesinde büyük bir kahraman olduğunu ve onun manevî elmas kılıcı, maddî kılıçlara ihtiyaç bırakmadığını (Nursi, 2012, s. 394) ifade ederek müspet davranmayı tavsiye etmiştir. Ayrıca Nursi'nin, gayri Müslimlere karşı müspet hareket etmenin lüzumu üzerinde de durduğu görülmektedir. Bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: "Medenilere galebe çalmak ikna iledir, söz anlamayan vahşiler gibi icbar ile değildir" (Nursi, TH., 2013, s. 61). Başka bir ifadeyle o, hariçteki cihadı, kesin dini

delillerin elmas kılıçlarına havale edilmesi gerektiğini ifade ederek (Nursi, *TH.*, 2013, s. 61) toplumdaki diğer din mensuplarına karşı müspet hareket etmenin önemini vurgulamıştır. Dolayısıyla Nursi, gerek Müslümanlar arasında gerekse gayri Müslimlerle olan mücadelede müspet hareketle davranılması gerektiğın dile getirerek toplumsal kargaşanın önüne geçmeye çalışmıştır.

Tarihsel olarak Said Nursi'nin sosyo-politik düzlemde ifade ettiği müspet hareket metodu, siyasi literatürde bazen “sivil itaatsizlik”, bazen “şiddeti dışlamak”, bazen “pasif direniş”, bazen de “vicdani ret” kavramlarıyla ifade edilmiştir. Bu davranış kalıplarından biri, diğerinin yüzde yüz benzeri olmadığı gibi Nursi'nin geliştirdiği müspet hareket yöntemi de diğerleriyle tıpa tıp aynıdır. Ancak yine de bu yöntem, adalet anlayışını temel alan, asayışı muhafaza eden, kamuya açık, isyan içermeyen, şiddeti dışlayan, barışçıl bir amaca matuf, yasaya aykırı olsa da vicdani ve ahlaki bir yoldur. Yasal yollardan hak aramanın tükendiği ve temel özgürlüklerin çığnendiği bir ortamda bu yöntem, meşru kabul edilmiştir. Onun için Nursi'ye göre haksızlıklara karşı sabrederek rıza göstermek, pasif kalmak ve durumu kabul etmek anlamına gelmez. Aksine zorluklara karşı dayanmak, tahammül etmek, direnmek, sebat ve metanet göstermektir (Nursi, 1998, s. 62). Diğer bir ifadeyle doğru, tutarlı ve müspet bir yol ve yöntemi, büyük bir sabır ve tahammül ile işlevsel hale getirmektir (Sambur, 2018, ss. 63-74). Said Nursi'ye göre müspet hareket edenler bazen hiç beklenmedik birtakım haksızlıklara maruz kalabilirler. Bunlara aynıyla mukabele etmek, toplumsal emniyet ve asayışı bozulabilir. Aslında kötülüğe kötülükle mukabele etmek yerine, sabrın gücüyle karşı koymak daha olumlu bir tutumdur. Onun için Nursi, müspet hareket etmenin bir gereği olarak kendisine yapılan haksızlıklara karşı, sabır ve şükürle karşılık vermiş ve bu tutumu talebelerine de tavsiye etmiştir. O, Risale-i Nur külliyatında bu durumu: “Başa gelen haksızlıklara karşı müspet hareket etmek, menfi hareket etmemek ve Allah'ın vazifesine karışmadan hakikat için, yapılan muamelelere sabırla ve rıza ile mukabele etmek” (Nursi, *TH.*, 2013, s. 581-582) şeklinde tarif ederek müspet hareket etmiştir.

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılıyor ki Said Nursi, hayatın farklı boyutlarındaki farklı tutumlara tekabül eden müspet hareket kavramını çok boyutlu olarak ele almıştır. Sosyo-politik düzlemde bu hareket, Risale-i Nur'un ilim ve irfan, tebliğ ve ikna, muhabbet ve şefkate dayanan bir irşat metodudur. Onun için müspet hareket, pasif gibi görünürse de aslında son derece aktif bir tutum ve davranış şeklidir. Çünkü bu hareket, inziva ve siyaseten uzak bir hayatın; yani apolitik bir tavrın, politik yani dönüştürücü bir tutuma evrilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Zira bu ilkenin farklı düzlemlerde çeşitli anlam derinliklerine sahip olduğu şüphesizdir. Onun için bu kavramın, hayatın muhtelif düzlemlerindeki çağrışımları söz konusu ise de, biz yalnızca siyasal düzlemde ifade ettiği anlam ve o anlam çerçevesinde Said Nursi'nin siyasi tutumunu ele alacağız.

Said Nursi'nin Hayatı ve Siyasi Durum

Said Nursi, hayatı boyunca Batı'nın her türlü meydan okuyuşu karşısında İslam dünyasının manevi dinamiklerini Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in Sünnet'inden hareketle ortaya koymaya çalışmış bir âlimdir. O, Risale-i Nur Külliyatı adı verilen çağın şartlarına uygun bir tefsir yazarak, modern İslam düşüncesi ekolü olan Nurculuk hareketinin kurucusu kabul edilmiştir. Nursi, bütün ömrünü, insanları Allah'a ve İslam'ın temel hakikatlerine iman etmeye, Kur'an'ın öngördüğü ahlaki ilkeleri yaşamaya ve İslam birliğini gerçekleştirmeye adanmış bir kişidir.

Said Nursi, 1877 yılında Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı Nurs köyünde dünyaya gelmiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 34). Nursi, küçük yaştan itibaren dikkat çeken keskin zekâsı, kuvvetli hafızası (Nursi, *TH.*, 2013, s. 40) ve üstün kabiliyetleri ve ayrıca elde ettiği dinî ve müspet bilimlerdeki bilgisi dönemin ilim çevreleri tarafından kabul görmüş ve dolayısıyla çağının eşsiz güzelliği anlamına gelen "Bediüzzaman" (Nursi, *TH.*, 2013, s. 50) lakabıyla yâd edilmeye

başlanmıştır.

Bediüzzaman, doğup yaşadığı bölgenin acil bir ihtiyacı olarak gördüğü eğitim sorununu çözmek için dini ilimler ile müspet bilimlerin birlikte okutulabileceği “Medresetü’z Zehra” adında bir eğitim kurumunu kurmak üzere İstanbul'a gitmiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 54). Dikkat çeken zekâsı, cesaret ve bilgisiyle oradaki ilim ve irfan çevresine de kendini çok kısa sürede kabul ettirmiştir. İstanbul'da iken muhtelif gazete ve dergilerde yazılar yazmış, hürriyet, meşveret ve meşrutiyet tartışmalarına katılmıştır. Meşrutiyeti, hukuka dayalı, hürriyeti ise din eksenli olmak kaydıyla, kabul etmek lazım geldiğini ileri sürmüştür (Nursi, *TH.*, 2013, s. 57). Ancak o dönemin yöneticileri, İstanbul'daki ilim, tarikat ve siyaset çevrelerinin ona olan ilgisinden rahatsız olmuş ve onu önce akıl hastanesine sonra da hapishaneye göndermiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 63). Said Nursi, serbest bırakıldıktan sonra, yayınladığı makaleler ve yaptığı konuşmalarda birleştirici bir rol oynamasına rağmen, 1909'da 31 Mart olayına karıştığı iddiasıyla tutuklanıp idam edilmek üzere yargılanmış, ancak yargılanması beraatla sonuçlanmıştır (Nursi, *TH.*, 2013, s. 63). Nursi bu olaydan sonra tekrar Doğu'ya dönmüş ve talebe okutmaya devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın meydana gelmesiyle birlikte talebeleriyle milis kuvvetler oluşturmuş ve vatani savunmak üzere gönüllü alay komutanı olarak savaşa katılmıştır. Büyük başarılar göstermiş olsa da savaşta Ruslar'a esir düşmüş ve üç yıl süren esaret hayatının sonunda Sibirya'daki esir kampından gizlice kaçarak tekrar İstanbul'a gelmiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 112-114). Orada siyasiler ve ilim adamları tarafından büyük bir ilgiyle karşılanan Nursi, Darü'l-Hikmetü'l-İslamiyye (İslami İlimler Akademisi) azalığına tayin edilmiş ve aldığı maaşla kitaplarını bastırarak parasız dağıtmıştır (Nursi, *TH.*, 2013, s. 119-120). Ancak bu sırada Nursi, İstanbul'un işgalini gerçekleştiren güçlerin gerçek niyetlerini ifşa eden Hutuvat-ı Sitte adında bir risale hazırlamış ve halka dağıtmıştır. Onun bu çalışması yüzünden İngiliz kuvvetleri komutanının emriyle ölü veya diri olarak ele geçirilmek üzere aranmasına başlanmıştır (Nursi, *TH.*, 2013, s. 137-138).

Said Nursi, o dönemde Anadolu'da devam eden milli mücadeleyi savunmuş ve desteklemiş bir âlimdir. Onun için Mustafa Kemal tarafından bizzat Ankara'ya davet edilmiş (Nursi, *TH.*, 2013, s. 138-139) ve 1922 yılında Ankara'ya geldiğinde devlet merasimiyle karşılanmıştır. Ancak o, Ankara hükümetinin dine karşı lakaytlıklarını hissedince öncelikli olarak, onlara yönelik din ve namazın önemine dair bir hutbe beyan etmiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 139-140). Bu beyandan dolayı Ankara hükümetiyle arası açılmış ise de yine de kendisine Şark Umumi Vaizliği, milletvekilliği ve İslam Akademisi azalığı teklifleri yapılmıştır. Ancak o, dine karşı lakayt davranan bu kişileri siyasi arenada mağlup etmenin mümkün olmadığını düşünerek kabul etmemiştir. Nursi, bu duygularla Ankara'dan ayrılarak Van'a gider ve Erek Dağı'nda inzivaya çekilerek hayatını devam etmeye karar vermiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 147). Aslında onun bu tutumunu, başka bir alandaki hareketi planlamak gayesiyle yapılan bir hazırlık, koşmak için yapılan bir geri çekilme hareketi şeklinde algılamak mümkündür. Çünkü bilim ve medeniyet perdesi altında Müslümanların içine yanlış fikirlerin sokulduğu, dinî faaliyetlerin yasaklandığı, dinî eğitim veren okulların kapatıldığı, totaliter tek parti yönetiminin hâkim olduğu bir dönemde teşkilattan mahrum bir dinî hizmet, realitede etkisiz olur ya da yok sayılırdı. Onun için Nursi, ne neticesiz kalmaya mahkûm ani çıkışlara iltifat etmiş ne de İslam beldelerinden birine yerleşerek, orada hizmetlerine devam etme tekliflerini kale almıştır. Aksine o, her şeye rağmen Anadolu'da kalmayı tercih ederek mücadelesine devam etmiştir. Said Nursi, Doğu'da meydana gelen birtakım sosyo-politik olaylardan dolayı, Van'da inzivaya çekilmiş olduğu yerden alınarak Burdur'a, oradan da Isparta'nın Barla ilçesine sürgüne gönderilmiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 149-150). Said Nursi, Risale-i Nur Külliyyatının büyük bir kısmını sürgünde olduğu bu dönemde yazmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren Nursi, sürekli olarak ya tutuklu kalmış veya gözaltında tutulmuştur.

Risale-i Nur'un gittikçe inkişaf ettiği, hizmetlerinin kuvvetlenmeye başladığını gören bazı çevreler Said Nursi'yi, gizli cemiyet kurmak, rejim aleyhinde bulunmak ve rejimin temel nizamını yıkmak gibi ithamlarla 1935 senesinde; idam veya muhakkak surette mahkûm edilmek üzere Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesi'ne sevk etmişler. Bunun üzerine, dönemin İç İşleri Bakanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı, teçhiz edilmiş bir askeri birlikle birlikte Isparta'ya gelerek talebeleriyle beraber Said Nursi'yi, elleri kelepçeli bir şekilde Eskişehir'e sevk etmiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 212). Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesi'nin verdiği kararla Said Nursi, 11 ay hapisle birlikte Kastamonu'da mecburi ikamete tabi tutulmuş, on beş talebesine de altışar ay hapis cezası verilmiştir. Kastamonu'ya getirilen Nursi, sürgünün ilk bir aylarında polis karakolunun üst katında oturmak zorunda bırakılmış, daha sonra ise yine birkaç metre uzaklıktaki karakolun tam karşısında bir eve yerleştirilmiştir. Bu sürgün, evinin karakola bakan pencereleri, perdeyle kapatılmamak üzere yaklaşık sekiz sene sürmüştür (Nursi, *TH.*, 2013, s. 276).

Kastamonu vilayetinde Nursi, gizli cemiyet kurmak, halkı hükümet aleyhine teşvik etmek ve inkılapları kökünden yıkmak gibi bahanelerle 1943 yılında yüz yirmi talebesiyle birlikte Kastamonu'dan Denizli Ağır Ceza Mahkemesine sevk edilmiş ve hapse atılmıştır. Çok zor şartlar altında geçen hapisane dönemi ve yargılama safhalarında bile Said Nursi, durmadan Risale-i Nur'u yazmaya ve İslami hizmete devam etmiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 389). 1944 tarihinde Denizli'de verilen tahliye kararına rağmen, dönemin hükümeti, Said Nursi'yi, Afyon'un Emirdağ ilçesinde, hükümet binasının karşısında bir eve yerleştirerek gözetim altına almış ve zorunlu iskâna tabi tutmuştur. İnsanlarla görüşür gerekçesiyle camiye gitmesine bile müsaade edilmediği, devamlı takibe tabi tutulduğu Emirdağ sürgünü, Denizli hapishanesindekinden bile çok daha ağır ve zor şartlar altında geçmiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 449). Bu dönemde, yasal yollarla Nursi'yi etkisiz hale getiremeyenler, zehirleyerek öldürme teşebbüsünde bulunmuşlardır. Hayatı boyunca yirmi üç defa yapılan bu zehirlenme teşebbüslerinin üçü Emirdağ sürgününde gerçekleşmiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 451). Bu zulümler yaşanırken Said Nursi'nin talebeleri tarafından Risale-i Nur külliyatı yazılıp çoğaltılarak büyük kitlelere ulaştırılmaya çalışılmıştır.

Denizli Ağır Ceza Mahkemesinin beraat kararının Yargıtay tarafından onaylanmasıyla birlikte Said Nursi 1944 yılında serbest bırakılmıştır. Ancak onun yazdıkları gün geçtikçe yaygınlaşarak insanlara ulaşması, birtakım çevreleri rahatsız etmiştir. Bu vesileyle 1948 tarihinde bir kısım talebesiyle birlikte Said Nursi, tekrar tutuklanmış ve 20 ay ağır hapis cezasına çarptırılarak Afyon hapishanesine sevk edilmiştir. Ancak karar, temyiz edilip Nursi'nin lehine bozdurulmuş ise de Afyon Ağır Ceza Mahkemesi yargılamayı uzatarak 20 aylık sürenin cezaevinde geçmesini sağlamıştır. Hak etmediği cezanın süresini tutukluluk haliyle dolduran Nursi, Eylül 1949'da serbest bırakılmış (Nursi, *TH.*, 2013, s. 599) olsa da Ankara'dan gelen bir talimatla Afyon'da mecburi iskâna tabi tutulmuş ve ancak Aralık ayında Emirdağ'a dönebilmiştir.

1951 tarihinde Emirdağ'da, bir yıl sonra ise Gençlik Rehberi adlı kitabı nedeniyle ve İstanbul'da Said Nursi'ye, birer dava daha açılmıştır. İstanbul'daki duruşmada mahkeme, onun lehine karar vererek davayı sonuçlandırmıştır. Nursi Emirdağ'da, sözde evine uygunsuz hanımların girip çıktığı, rakı içtiği, dini kendi çıkarları için kullandığı, yanındaki insanlardan menfaat sağladığı, akıl sağlığı yerinde olmadığı gibi onlarca akıl almaz iftirayla tekrar mahkeme huzuruna çıkarılmıştır (Nursi, *TH.*, 2013, s. 533). Ancak o, atılan her iftiradan ve yapılan tüm suçlamalardan aklanarak beraat etmiştir. Ocak 1960 tarihinde Ankara'ya gitme isteği reddedilen Said Nursi, önce Isparta'ya geçmiş (Nursi, *TH.*, 2013, s. 599) ve oradan talebeleriyle birlikte Urfa'ya gitmiştir. Yürüyemeyecek kadar rahatsız olan Nursi, İçişleri Bakanının emriyle yerleştiği otelden alınarak Isparta'ya geri götürmeye çalışılmıştır. Ancak Said Nursi, 23 Mart 1960 tarihinde Şanlıurfa'da vefat etmiş ve önce Urfa Halilu'r-Rahman dergâhına ve oradan da 27 Mayıs Darbesi sonrasında cesedi gümülü olduğu yerden çıkarılarak bilinmeyen bir yere defnedilmiştir.

Said Nursi'nin Siyasî Tutumu

Yönetim mekanizmasında insanlar çoğu zaman sorun, arzu ve taleplerini meşru ve meri yasalar yoluyla dile getirir ki, buna siyaset literatüründe "pozitif siyaset" adı verilir. Bu siyasetin olmadığı yerde, istek ve arzularını şiddet ve baskı yöntemiyle ifade ederler ki, buna da "negatif siyaset" adı verilir. Said Nursi'nin söylem ve tutumlarına baktığımızda birey, grup ve dönemsel olarak bu iki siyaset türünü görmek mümkündür. Ancak onun negatif siyaset gibi görülen tutumlarını, menfi hareket olarak değerlendirmek olası değildir. Çünkü ona göre toplumsal hayatın, anarşi ve tehlikelerden kurtulması ve dolayısıyla asayiş, nizam ve intizamın temin edilmesi (Nursi, 1998, s. 140) için merhamet, hürmet, emniyet, haramdan uzak durmak ve serseriliği bırakıp itaat etmek çok önemli esaslardır. Onun için Nursi'ye göre, kendi kitapları olan Risale-i Nur, içtimaî hayata baktığı vakit bu temel esasları temin etmek için yazılmış eserlerdir.

Eski Said ve Aktif Siyaset

Said Nursi'nin hayatı, Eski Said, Yeni Said ve Üçüncü Said olarak üç farklı döneme ayıldığı söylenebilir. Nursi'nin hayatı, Osmanlı'da Abdülhamit ve Meşrutiyet döneminden Birinci Dünya Savaşı'nın bitimi olan 1916 yıllarına kadar geçen sürece Eski Said, 1920 yılları olan Cumhuriyetin kurulmasıyla çok partili döneme kadarki döneme Yeni Said, çok partili dönemki yaşamına ise Üçüncü Said dönemi denilebilir (Özbey, 2016, s. 103). Onun her bir dönemde farklı siyasi görüş ve pozisyonlar ortaya koyduğu söz konusudur. O, hayatının ilk dönemlerinde dine hizmet etmek gayesiyle siyasetle aktif bir şekilde ilgilenmiştir. Onunla ilgilenme gerekçesi, kamuoyunun siyasete dair ilgisidir. Nursi'ye göre, çocuklara ilaç içirmek için nasıl şekerleme göstermek gerekiyorsa, siyasi meseleler konusunda ağzını açmış topluma da yüksek dini hakikatleri aşlamak için şekerleme kabilinde siyasi meselelere temas etmek gerekir (Nursi, 2009, s. 596-597).

Tarihsel olarak Müslümanlar, toplumun birlik ve beraberliği için yöneticilere itaat etmenin çok önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Onlar, yöneticilere itaatın temeline, “*Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Resulüne ve sizden olan ulu'l-emre de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz –Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Resulü'ne götürün, bu hem hayırlı hem de netice bakımından daha güzeldir,*” (4/Nisa/59) ayetini yerleştirirler (Sarikaya, 1994, s. 11vd). Bu ayette ifade edildiği gibi Yüce Allah, Kur'an'da yöneticilere itaati emretmekte ise de itaatın bütün tartışmaları, bu ayetin kendisinde mevcuttur. Ayette geçen “emir sahipleri” kavramı, devletin en yüksek yöneticilerini kapsamakla beraber, (Maturidî, 2005, s. 263) bir alt tabakadaki idarecileri içerdiği de kabul edilmektedir (Yazır, 1971, s. 1376-1377). Said Nursi, bu kavramı her iki manada da kullanmaktadır. Mesela bir eserinde, dinin yüzde doksan dokuzu ahlak, ibadet, ahiret ve fazilete aittir. Ancak yüzde biri siyaseti ilgilendirmektedir ki, onu da yöneticilerimiz düşünsün (Nursi, 2009, s. 163) diyerek, yönetici kavramından; en üst kademedeki idarecileri kastetmektedir. Başka bir eserde ise: “*Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüzden sorumlusunuz*” (Buhari, Nikah, 81; Tirmizî, Cihad, 27; Müslim, İmare, 20). hadisini zikrederek bir alt kademedekilere emir verme yetkisine sahip olan herkesi kastetmektedir (Nursi, 2009, s. 85). Çünkü siyaset, toplumsal gücü oranında her bir bireyin bir başkasını etkileme sanatı olarak ifade edilir ki, bu da sadece siyasilere özgü değil, pozisyon itibarıyla herkes için geçerli bir durumdur.

İslam âlimleri, Allah'a ve Hz. Peygamber'e itaatın, hiçbir şeyle sınırlı olmadığı, ancak yöneticilere itaatın ise Allah'ın ve Hz. Peygamber'in emirleriyle kayıtlı olduğu görüşünü savunurlar (Nursi, 2001, s. 484). Yani onlara göre, Kur'an ve Hz. Peygamber'in Sünnet'ine aykırı düşen konularda, hiç kimseye hiçbir şekilde itaatın olması mümkün değildir (Yazır, 1971, s. 1374-1376). Kur'an ve Sünnet'e aykırı olmayan durumlarda ise yöneticilere itaat, Müslümanların asli görevi olarak kabul edilmiştir (Maturidî, 2005, s. 264). Onun için siyasetçilere itaat, tamamen

kayıtsız ve şartsız değildir. Bundan dolayı bir âlim olarak Said Nursi de Osmanlı döneminde halifeye itaatın kayıtsız ve şartsız olmadığını şöyle dile getirmiştir: “Padişah ne vakit peygamberimizin emrine itaat etse ve yolunda gitse halifedir. Biz de ona itaat edeceğiz. Yoksa zulmedenler, padişah da olsa hayduttur,” (Nursi, 2009, s. 160) diyerek itaatın sınırlarını çizmeye çalışmıştır.

İslam hukukuna göre düşmanın elinde esir olan bir yönetici, yöneticilik vasfını kaybettiğinden azledilmesi gerekir (Nesefî, 1998, s. 206-207). Bu prensip gereği Said Nursi, Kurtuluş Savaşı’nda Anadolu’daki hareketin aleyhinde ve onların isyankâr olduklarına dair verilen fetvaya karşı, aksi fetva verenler arasında yer almıştır. O, padişahın, başka bir gücün etkisi altında olduğunu ve dolayısıyla kendisine itaatın doğru olmadığını (Nursi, 2009, s. 207) dile getirmiştir. Bu iki örnekten de anlaşıldığı gibi, Nursi’ye göre siyasetçilerin hem adaletten ayrılması hem de başka bir gücün etkisinde olması durumunda kendilerine itaat edilmesi doğru değildir. Ancak itaat etmemekle isyan etmenin farklı şeyler olduğunu belirtmek gerekir. Buradaki itaatsizlik, yöneticinin uygulamalarını kabul etmemektir ki, buna siyaset literatüründe “pasif muhalefet”, “sivil itaatsizlik” veya Said Nursi’nin tabiriyle “müspet hareket” adı verilir. Müspet harekette bilinçli ve gönüllü olarak güç kullanma ve şiddete başvurma reddedilir, aksi halde toplumun bütünlüğü bozulur, asayiş yok olur ve kargaşa meydana gelir. Onun için bu düşüncede olanlar, toplumun selameti için yönetime isyan etmez ve fiilî mücadelede bulunmazlar ki, Said Nursi de bu yolu tercih etmiştir.

Ulemaya göre Müslümanları yönetme hakkının, Müslüman yöneticilere ait olduğu ve dolayısıyla itaatın de sadece onlara yapılacağı, yukarıdaki ayette açık bir şekilde dile getirilmiştir (Yazır, 1971, s. 1374-1375).). Zira ayet bu durumu: “*Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Resulüne ve sizden olan ulu’l-emre de itaat edin*” şeklinde ifade etmiştir. Bu ayet, “*ey iman edenler*” diye başlayıp “*sizden*” kelimesiyle devam etmektedir. Dolayısıyla yönetici Müslüman oldukça, İslami hükümleri uyguladıkça ve İslam’a aykırı emirler vermedikçe, onlara itaat etmek farzdır. Yoksa yönetici, Müslüman değilse veya İslam’a aykırı davranırsa ona itaat etme zorunluluğu ortadan kalkar (Çetin, 2018, s. 259). Buna örnek olarak, Said Nursi’nin, Birinci Dünya Savaşı’nda esir düşüp Rusya’ya götürülmesi olayı verilebilir. Nursi, esir kampında bir gayri Müslim olan Rus Başkumandanın önünde ayağa kalkmamış ve emirlerine itaat etmemiştir. Ona, bu olayın sebebi sorulunca, o da kendisini, öncelikle bir İslam âlimi olarak takdim etmiş, daha sonra imanlı olan birinin, imanlı olmayandan daha faziletli olduğunu belirterek ayağa kalkmadığını ifade etmiştir (Nursi, 2009, s. 114).

Genel olarak İslam uleması, yönetim mekanizması tarafından işlenen haksızlık, adaletsizlik ve kötülöklere karşı takınılması gereken tutumları: “*Kim bir kötölük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme yönüne gitsin ki, bu da imanın en zayıf derecesidir*” (Müslim, İman, 78) hadisi çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Bu hadiste ifade edilen üç temel organdan el; güç ve kuvvet kullanmayı, dil; söz, düşünce ve fikirleri, kalp ise; duygu ve düşünmeyi ifade eder. Aslında bu hadiste, haksızlık ve hukuksuzlukları ortadan kaldırmaya çalışırken daha büyük kötölöklere meydan vermeden onları bertaraf etmenin metodu öğretilmiştir (Çetin, 2015, s. 95-120). Onun için Said Nursi’ye göre muhalefet ya kuvvet, ya fikir veya vicdanla yapılır. Ona göre, sadece kuvvet kullanarak yapılan muhalefet, cezayı gerektirir. Söz, fikir, vicdan ve duyguyla yapılan muhalefetin her hangi bir cezası olamaz (Nursi, M., 2013, s. 94). Zira asayiş ve emniyete ilişmemek şartıyla herkes fikir, ifade ve vicdaniyle kabul ettiği bir düşünce ve yöntemden dolayı mesul olamaz (Nursi, 2001, s. 481). O, bu görüşünü, Hz. Ömer döneminde, Kur’an’ı inkâr eden gayri Müslimlere yönelik her hangi bir baskının olmamasını delil göstererek (Nursi, TH., 2013, s. 637) desteklemektedir. Dolayısıyla Nursi’ye göre, siyasal sistemlerde, fikir ve vicdan hürriyeti mutlak anlamda egemen olmalı ve onların dışı vurulmasında da asla bir cezai sorumluluk

olmamalıdır.

Tarihsel olarak Said Nursi, sosyo-politik düzlemde adaleti terk eden veya dinî görevlerini yerine getirmeyen yöneticilere karşı, birey veya bir grup üyesi olarak farklı dönemlerde farklı tutumlar sergilediği söz konusudur. Nursi'nin, bazen el, bazen dil, bazen de kalbiyle yöneticilere muhalefet ettiği ve gerekirse onları zulüm ve kötülüklerinden vaz geçirmeye çalıştığı görülmektedir. Onun hayat seyrine bakarak, kendisinin çeşitli söylem ve davranışlara sahip olduğunu tespit etmek mümkündür. Onun için Nursi'nin siyasi ve içtimaî fikir ve tutumlarına tarihsel bakmak gerekir. Çünkü onun bazen menfi bir şekilde hareket ettiği de olmuştur. Onun bu tutumuna dair birçok örnek verilebilir. Mesela, bir gün Said Nursi, yaşadığı bölgede halka zulmeden ve namaz kılmayan Mustafa Paşa ismindeki yöneticiye gider ve şunu söyler: “Ya zulmü terk edip namaz kılarısın ya da seni hak namına öldüreceğim” diyerek, açık bir şekilde tehdit etmiştir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 43-46). Bu tutum ve ifadelerden anlaşılıyor ki, Said Nursi, her ne kadar menfi hareket etmiş ise de, onun bu muhalefeti, bir grup adına veya grupça değil, birey olarak yapıldığından toplumun emniyet ve asayişini bozacak boyutlara varmamıştır. Çünkü aynı dönemde, tarihte meşhur olmuş Bitlis hadisesinde Said Nursi, yöneticilerin zulüm ve haksızlıklarına karşı yerel halkın isyanına katılmamış, aksine müspet hareket ederek onları isyandan vaz geçirmeye çalışmış ve dolayısıyla olayın, mahalli ve cüzi kalmasına neden olmuştur (Nursi, 2012, s. 256).

Said Nursi, sadece halka zulmeden yöneticileri değil, bireysel olarak İslam dininin kurallarını çiğneyenleri de “iyiliği emretme ve kötülükten alıkoyma” (3/Al-i İmran/104) prensibi gereğince uyarmaya çalışmış biridir. Örneğin, bir gün Bitlis valisiyle bir kısım memurların içki içtiklerini haber alınca hiddetlenerek: “Bitlis gibi dindar bir memlekette, hükümeti temsil eden bir zatın irtikâp ettiği bu muameleyi kabul edemem”, diyerek içki meclisini basar ve onlara birçok acı söz söyler. Ancak valinin, onu vurdurmak için işaret etmesi ihtimaline binaen, o da silahına sarılır ve onu tehdit eder. Oradan ayrılınca valinin elçisi Nursi'ye: “Ne yaptınız? Sözleriniz, idamınızı gerektirir”, diye uyarsa da Nursi: “İdam hayalime gelmedi, hapis veya nefiy zannettim. Her ne ise, bir kötülüğü defetmek için ölürsem ne zararı var?” diyerek cevap verir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 47). Görüldüğü üzere Said Nursi'nin itiraz ve muhalefeti, yönetim tarzından ziyade, yöneticilerin yanlış uygulamalarıdır.

Hayatı boyunca Said Nursi, siyasi görüş, tutum ve muhalefetini hukukun üstünlüğü ilkesine dayandırarak ortaya koymuş bir âlimdir. Mesela, Osmanlı döneminde meşhur olmuş 31 Mart olayında protesto hareketlerine katılarak bir nutuk verir ve sonunda yargılanarak mahkemeye sevk edilir. Mahkeme Başkanı Hurşit Paşa tarafından kendisine, Şeriatı isteyip istemediği sorulur. O ise: “Şeriatın bir hakikatine bin ruhum olsa feda etmeye hazırım. Zira şeriat, mutlak adalet, fazilet ve saadet nedenidir” diyerek cevap verir. Yalnız orada Nursi, şeriata dair isteğinin, ihtilalcilerin isteğinden farklı olduğunu beyan eder ve beraat eder. Ondan sonra mahkemeye teşekkür etmeden kalabalık bir halk kitlesi içinde: “Zalimler için yaşasın Cehennem”, diyerek oradan ayrılır (Nursi, *TH.*, 2013, s. 62). Bu olaydan anlaşılıyor ki Nursi, modern dönemin bir siyaset şekli olan sivil protesto hareketine katılmış ise de ihtilalci dediği şiddet içeren isyan olaylarını benimsememiştir.

Said Nursi, yöneticilerle olan ilişkisinde asla dinin temel değerlerinden taviz vermeden hareket etmiş bir şahsiyettir. Osmanlı döneminde İstanbul'daki başarılı hizmetlerinden dolayı Said Nursi, Ankara'daki çalışmalara katılmak üzere davet edilmiştir. Ankara'da dine karşı bir soğukluk görünce, din ve namazın önemine dair bir bildiri neşretmiştir. Bundan dolayı Mustafa Kemal ile arası açılır. Zira Mustafa Kemal'in kendisine, yüksek fikirlerinizden istifade etmek üzere çağrıldığı, gelir gelmez namazın ehemmiyeti üzerinde durarak vekiller arasına nifak soktuğu yönündeki sözlerine karşılık Said Nursi: “İslamiyet'te, imandan sonra en yüksek hakikat namazdır. Namaz kılmayan haindir. Hainin hükmü ise merduttur” (Nursi, *TH.*, 2013, s. 138-143)

diyerek cevap vermiştir. Ankara'daki atmosferi beğenmeyen Nursi, siyaset yoluyla gerçek anlamda dine hizmetin yapılamayacağını anlar ve oradan ayrılarak Van'a gitmiş ve siyaseti tamamen terk ederek inzivaya çekilmiştir (Nursi, *TH*, 2013, s. 147).

Yukarıdaki tecrübe ve ifadelerin hepsi Said Nursi'nin ilk dönemine ait olup bireysel olarak söylenmiş ve yaşanmış ifade ve olaylardır. O dönemde her ne kadar Nursi, menfi bir şekilde hareket etmiş gibi görünüyorsa da, aslında müspet hareket etmiştir. Zira o, siyaset aracılığıyla dine hizmeti esas aldığından, hiçbir yöneticiye karşı her hangi bir dinî taviz vermeden birey olarak mücadele etmiş ve gerçekleri savunmaya çalışmıştır. Çünkü ona göre, İslami hakikatler, bütün siyasetlerin üstündedir. Tüm siyasetler ona hizmetkâr olabilir, ancak İslamiyet, hiçbir siyasete alet olamaz (Nursi, 2009, s. 59). Dolayısıyla Nursi'nin siyasetle ilgilenmesi, onu dine ve ilme alet etmek istemesindedir. Çünkü ona göre İslamiyet, bir güneş, siyasi meseleler ise yeryüzündeki ışıklar kabilinde olduğu için dinin bir hakikati, bin siyasete tercih edilir. Ayrıca o dönemde henüz tam olarak ne iktidar eliyle sistemli bir şekilde dinî değerlere karşı bir lakaytlık ve soğukluk söz konusudur ne de Nurculuk oluşumu teşekkül etmiştir. Onun için o dönemde Said Nursi, yöneticilere karşı daha sert bir tutum takınarak kötülükleri eliyle ve diliyle düzeltmek istemiş ise de, asla toplumsal emniyet ve asayiş bozmamıştır.

İslam, birlik ve beraberliğe önem veren, topluluktan ayrılmanın meydana getireceği tehlikeleri muhtelif ayet ve hadislerde dile getiren bir dindir. Mesela Kur'an-ı Kerim'in bir kısım ayetinde şöyle denilmektedir: “*Hep birlikte Allah'ın ipine sarılın, ayrılmayın.*” (3/Al-i İmran/103). “*Birbirinizle çekişmeyin, yoksa korkuya kapılırsınız ve gücünüz de gider*” (8/Enfal/46). “*Kendilerine açık deliller geldikten sonra ayrılığa düşüp ihtilaf edenler gibi olmayın*” (3/Al-i İmran/105). Bu gibi ayetlerden hareketle diğer ulema gibi Said Nursi de, Müslümanların birlik ve beraberliğine ciddi önem vermiş biridir. Zira o, eserlerinin muhtelif yerlerinde: “*Müminler ancak kardeştir*” (49/Hucurat/10) ayeti gibi ayetler ve: “*Sizden biriniz kendi nefsi için istediğini Müslüman kardeşi için de sevip istemedikçe hakkıyla iman etmiş sayılmaz*” (Buhari, İman, 7; Müslim, İman, 71-72) gibi hadisler zikrederek (Nursi, 2009, s. 135), Müslümanların birlik ve beraberliğini dillendirmeye çalışmıştır (Nursi, *M*, 2013, s. 354 vd.).

Yeni Said ve Müspet Hareket

Said Nursi, genelde kötülük ve haksızlığı engellemek veya ortadan kaldırmak için temel itici güç olarak dini değerleri, yöntem olarak ise müspet hareketi kabul etmiş bir âlimdir. O, ileri sürdüğü gerekçe ve takip ettiği metodu şöyle ifade etmiştir: Bir gün kendisine, dinsizliğin her tarafta yayıldığı ve dolayısıyla din adına karşı koymak gerektiği söylenince o, siyaset ve tarafgirlik dürtüsü ile değil, ancak İslamiyet ve dini hamiyet adına olmak şartıyla dinsizliğe karşı konabileceğini söylemiştir. Çünkü ona göre, din adına yapılan hatalar affedilir, ancak siyasetçilik namına yapılanlar ise sorumluluk gerektirir. Bu iki durum arasındaki farkın nasıl anlaşılacağı sorulunca o: “Kim haksızlık yapan siyasetçi taraftarını, dindar muhalifine kötü zan bahanesiyle tercih ederse, o kişinin maksadı siyasetçiliktir. Ayrıca kim, herkesin kutsal değeri olan dini, tekelcilik zihniyetiyle daha çok kendi taraftarlarına mahsus kılar ve toplumdaki çoğunluğu, ötekileştirirse onun motive edici gücü tarafgirliktir”, diye cevap vermiştir.

Tarihsel olarak Said Nursi'nin siyaseti bırakıp müspet hareket etmesi; psikolojik, sosyolojik, hukuki ve dini birçok sebebe dayanmaktadır. İlk olarak Nursi'nin siyaseti bırakma nedenlerinden biri, çevresinde gördüğü olumsuz örneklerdir. O, dindar bir âlimin, kendi siyasi düşüncesini paylaşan bir günahkârı aşırı övdüğünü ve aynı zamanda siyasi görüşüne muhalif dindar bir hocayı da aşırı bir şekilde tenkit ettiğini görünce siyasetten nefret ederek onu bıraktığını dile getirmiştir. Zira ona göre, politikanın etkisiyle kişinin, kendi görüşüne yardım etmesi durumunda şeytana bile rahmet okutacağı veya fikrine muhalif olması durumunda meleğe dahi lanet edeceği korkusunu dile getirmiş ve: “Şeytandan ve siyaseten Allah'a sığınırım” (Nursi,

2009, s. 54) diyerek siyaset sahnesinden çekilmiştir.

Said Nursi'nin siyaseti terk etme sebeplerinden biri uhrevi ve ilmidir. Ona göre, siyasete girmekle şüpheli bir iki senelik dünya hayatına lüzumsuz ve fuzuli bir surette karışarak sonsuz ahiret hayatını feda etme ihtimali vardır. Zira çok önemli, gerekli, saf ve hakikatli olan iman hizmetini yapmak, ancak siyaseti bırakmakla olur. O, hem ahiret hayatının birinci vasıtası olan imana hem de insanlara faydalı olmak için dinen kendisini mükellef gördüğü ilim ve irfana hizmet etmek istediğinden dolayı siyaseti bırakmıştır. Ona göre siyaset, bunların yapılmasına engeldir. Dolayısıyla Said Nursi, o günün şartlarında dine ve ilme hizmet etmek amacıyla siyaseti zor, şüpheli, problemlı, boş, lüzumlu işlere engel ve tehlikeli gördüğünden dolayı bırakmıştır (Nursi, M., 2013, s. 86).

Said Nursi'nin siyaseti terk etme nedenlerinden biri de sosyal ve siyasidir. Nursi'ye göre siyasete girilmiş olmakla kişinin, hem bilmeyerek çoğu yalancılıktan ibaret olan siyaset oyunlarına hem de isteyerek ya da istemeyerek dış güçlerin planlarına alet olma ihtimali var (Nursi, M., 2013, s. 86). Çünkü ona göre Müslümanlar, bizzat kendi başlarına hareket eden ve siyaset üreten değil, aksine Avrupa vasıtasıyla hareket edip siyaset yapan bir konumda oldukları için onların ellerinde her an bir oyuncak durumuna düşme ihtimaline binaen siyaset sahnesinden çekilmek gerekir (Nursi, 2009, s. 265). Ayrıca ona göre, fırtınalı bir zamanda siyaset yoluyla sağlam bir şekilde hizmet edilemez. Çünkü iman ve Kur'an hakikatleri birer elmas hükmünde olduğu halde, siyasete bulaşmakla, o elmaslar, aldanabilen halk kitleleri tarafından bir propaganda aracı yapıyor algısına kapılabilirler. Yani halk tarafından o elmaslara sıradan şişeler nazarıyla bakılabilir. Dolayısıyla Nursi'ye göre siyasete temas etmekle kişi, o elmaslara zulmederek kıymetini düşürmüş olur (Nursi, M., 2013, s. 86-87).

Said Nursi'ye göre Risale-i Nur külliyyatındaki şefkat, vicdan, hak ve hakikat gibi nedenler onu siyasetten menetmiştir. Ona göre, siyasete bulaşmakla masumlar belaya düşer ve zulüm görür. Zira şimdiki fırtınalı asırda acımasız medeniyetten meydana gelen bencillik, milliyetçilik, askeri istibdat ve merhametsizlik yüzünden hak ehli, hakkını maddi kuvvetle müdafaa etse zulüm ve tarafgirlik bahanesiyle birçok masumu yakacak ve dolayısıyla haksız duruma düşecek ve mağlup olacaktır. Bu duygularla hareket eden insanlar, adi bahanelerle bir iki adamın hatasıyla yirmi otuz adamı vurup perişan eder. O zaman hak namına ciddi bir haksızlık yapılmış olur. Eğer hak ehli, hak ve adalet yolunda yalnız vurana vursa, otuz zayiata mukabil yalnız birini kazanır, o zaman da mağlup olur (Nursi, 2012, s. 111). Onun için her şeye rağmen Nursi, müspet hareket etmiş, şiddete başvurmamış, sabır ve tahammül göstermiş, arkadaşlarına da birlik ve beraberliğini koruyarak itidal içinde hareket etmelerini istemiştir (Nursi, 1987, s. 409-411).

Said Nursi'nin siyaseti bırakma nedenlerinden biri hukuk eksenli ve ilahi adalet merkezlidir. Zira o, öncelikli olarak Kur'an'ın: "*Kimse, bir başkasının günahını yüklenmez*" (35/Fatır/18) ilkesin rehber edinmiştir. Nursi'ye göre Kur'an, bir gemide bir masumla beraber on canı bulursa, o masumun hakkına zarar vermeyi ve o gemiyi yakmayı menettiği halde, on masumu bir tek canı yüzünden yok etmek bahanesiyle o gemiyi yakmak büyük bir zulüm olur. Bu sebeple o, asayışı ihlal ederek yüzde on canı yüzünden doksan masumun hayatını tehlikeye atmayı ve onlara zarar vermeyi ilahi adalet ve Kur'an hakikati şiddetle menettiği için bütün kuvvetiyle asayışı muhafazaya çalışmıştır (Nursi, 2012, s. 540).

Said Nursi'nin, her ne kadar günlük siyaseti terk ettiği ve birey merkezli ilim ve imanla meşgul olduğu görülse de aslında uzun vadede siyasi meseleleri de kapsayacak şekilde bir hareket tarzı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Onun yazdığı Risale-i Nur külliyyatı, dinsizliğe cephe almış ve dolayısıyla onu yok etmeye çalışmıştır. Zira Nursi'ye göre, dinsizliğin altı anarşistlik, üstü ise mutlak istibdat olduğundan onları temelden yok etmeye çalışmak Risale-i Nur'un asli görevidir. O, bu fonksiyonu icra ederek emniyet, asayiş, hürriyet ve adaleti temin etmiş olur (Nursi, 2012,

s. 131) ki, bunlar, müspet siyasetin temel ilkeleridir.

Genel olarak Said Nursi, siyasî otoritelere karşı fitne ve isyan çıkarmadan müspet bir şekilde muhalefet etmiş bir âlimdir. Muhalefet, toplumda görülen siyasi hata ve haksızlıkların eleştirilerek o yapının düzelmesini amaçlanırken, fitne ve isyan ise, toplumun bünyesindeki idari hastalığı teşhis etmekle beraber, tedavi yöntemi sağlıksız olduğu için toplumsal huzurun daha çok bozulmasına neden olur (Lewis, 1997, s. 114-115). Çünkü fitne ve isyanda sonuçların çerçevesi ve nihai noktası hesaplanmayabilir. Onun için Said Nursi genelde anarşi, fitne, isyan ve bozgunculuğa taraftar olmamıştır. Zira ona göre, İslam'ın şiddetle yasakladığı şey fitne ve anarşidir (Nursi, 2012, s. 540).

Tarihsel olarak Müslümanların geleneğinde, yaygın olan anlayış, devlet başkanlarına karşı ayaklanmanın uygun görülmediğidir. Müslümanlar, daha büyük fitnelere sebep olmamak için haksız ve adaletsiz davranan yöneticilerin arkasında namaz kılmış ve haram olan şeyleri emretmedikçe de onlara itaat etmiştir. Mesela Ebu Hanife, zalim de olsa, mümin olan bir imamın arkasında namaz kılmanın caiz olduğunu savunmuştur (Beyazizade, 1996, s. 144-146). Dolayısıyla tarihi tecrübeden ders çıkararak Said Nursi, toplumdaki birlik ve beraberliği korumak için ilk devir İslam büyüklerinin Yezid gibi şahısların arkasında namaz kılmalarını (Nursi, 2009, s. 106) örnek vererek Türkçe ezan ve ibadetin yapıldığı dönemde, öğrencilerini cami ve cemaate gitmelerini engellememiştir. Dolayısıyla Nursi'nin genel tutumu yöneticilere itaat, asayiş muhafaza ve cemaate bağlılıktır. Onların haksızlık ve yanlışlıklarına karşı güç kullanmak yerine, sözlü uyarıda bulunmak ya da vicdanen hoş görmektir.

Said Nursi, Osmanlı'da Abdülhamit ve Meşrutiyet dönemini, Cumhuriyette ise tek partili ve çok partili dönemlerini yaşamış bir kişidir. Her bir dönemin kendine ait bir takım tercih ve uygulamaları söz konusu ise de, o, yaşadığı her dönemde Kur'an ve Sünnet'in ölçülerini esas alarak siyasî duruşunu ortaya koymaya ve eleştirilerini yapmaya çalışmıştır. Bundan dolayı her bir dönemde kendisini susturmak için, yöneticiler tarafından teklif edilen para (Nursi, 2009, s. 186), makam ve maddî şeylere tenezzül etmemiştir. Çünkü Nursi'ye göre, o teklifleri kabul etmek, dinî ve ahlaki düşüncelerinden taviz vermek veya vazgeçmek anlamına gelir (Nursi, *TH.*, 2013, s. 147). Nursi, yapılan haksız uygulamalara karşı şiddete başvurmadan özgüven içinde ve fikrî alt yapısı sağlam bir şekilde müspet hareket etmiştir. O, özellikle resmi bir muhalefet imkânının tanınmadığı, dinî değerleri önceleyenlerin siyasal sürece katılımının engellendiği, dinî sembollere karşı sert önlemlerin alındığı Tek Parti döneminde, şiddetli baskılara sabırla ve barışçıl bir direnişle karşı koymuştur (Uyanık, 2015, s. 132).

İslam tarihinde bir kısım ekollerin, "cihat" ve "kıyam" gibi kavramlar adı altında giriştiği silahlı girişimler, Müslümanlara ağır bedeller ödeterek birçok acı ve ıstıraba neden olmuştur. Elindeki güç sebebiyle iktidarlar, ümmeti sefil ve zelil duruma düşürmüş, baskı ve tahakküme maruz bırakmıştır. Onun için Müslümanlar sabır, ihtiyat, temkin ve tedbir ilkesine sarılmak zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla toplumda yaşanan kanlı ve acı tecrübeler binaen öncelikle idareye karşı çıkışın imkânsız olduğu veya başarılı olunamayacağı, idarenin daha kuvvetli, halkın ise daha zararlı çıkacağı gerçeğinden hareketle, yöneticilere itaat etmekten başka bir çarenin bırakılmadığı görülmüştür. Bu nedenle, genelde asayiş muhafaza, yöneticilere itaat ve cemaate bağlılık ilkeleri benimsenmiştir (Sarmış, 2010, s. 277-278; Katib, 2010, s. 244).

Tarihî tecrübeden ders alarak yirminci yüzyılda, Müslümanlara karşı geliştirilen psikolojik harp teknikleri karşısında doğru bir şekilde hak arama bilincini geliştiren Said Nursi, fikrine güvenerek şiddete başvurmadan, aleni bir şekilde, kamu vicdanına hitap ederek, düşmanlıkları derinleştirmek yerine, onu gidermeyi hedef alan hesaplanabilir ve hesap verilebilir barışçıl tutumlar ortaya koyuştur (Uyanık, 2015, s. 131). Onun için gerek dini ilkelerden gerekse tarihi tecrübeden ders alan Said Nursi, asayiş muhafaza ve toplumsal birliği koruma adına

kendisine yapılan her türlü muameleyi sabır ve şükürle karşılamıştır. O, siyaset literatüründe “pasif direniş” veya “sivil itaatsizlik” (Uyanık, 2015, s. 131) olarak nitelendirilen bu durumu “müspet hareket” kavramı ile ifade edip siyasi tutumunu ortaya koymuş ve Müslümanlar arasında birlik ve beraberliğin bir sembolü haline gelmiştir.

Sonuç

Tarih boyunca İslam ümmeti bazen sıkıntılı birtakım ilmi ve siyasi zamanlar yaşamıştır ki, onlara “fetret dönemi” adı verilir. O dönemlerde, ümmetin maruz kaldığı hastalıklara Kur’an ve Sünnet eczanesinden reçeteler çıkararak bir kısım âlim, mürşit ve siyaset erleri gelmiştir. Müslümanların ihtiyaç duyduğu her dönemde bu şahıslar birer önder olarak dalalet, bidat ve sosyo-politik karanlıkları dağıtıp şüphe bulutlarını bertaraf ederek hakikat güneşini göstermeye çalışmışlardır. Hiç şüphesiz bu mücadeleyi veren âlimlerden biri de Said Nursi’dir. Selefleri gibi o da ümmetin hayatında tecdit misyonunu üstlenerek Kur’an ve Sünnet’ten Müslümanlar için doğru, istikametli ve zamanın anlayışına uygun bir yolu açmaya gayret etmiştir.

Said Nursi, bir taraftan İslam dünyasının geleneksel dini ilimlerini, Batı’nın akli bilim ve felsefesiyle birleştirerek çağın anlayışına uygun bir yol açmaya çalışmış, diğer taraftan aktif bir şekilde İslami gelenek ve kaynaklardan hareketle Müslümanların içinde bulunduğu sosyo-politik çıkmazları, çağın siyaset anlayışlarıyla mezcederek gidermeye çalışmıştır. Başka bir ifadeyle Nursi, bir taraftan İslam dünyasındaki eğitim öğretim sorunlarını ıslah etme yoluna giderken diğer taraftan Müslümanların siyasi ve toplumsal hastalıklarını tedavi etmeye gayret etmiştir. O, Müslümanların bu sorunlarını “müspet hareket” adı verdiği özgün bir yöntemle gidermeye çalışmıştır. Müspet kavramı, ihtiyatlı ve itidalli hareket etmektir. İnsan, grup ve sistemlerle olan ilişkilerde yumuşak dil kullanarak nazik davranmaktır. Toplumdaki asayiş ve emniyeti her daim korumaktır. Kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirirken Allah’ın işine karışmamaktır. Müslümanlar arasında hüsn-ü zannı esas almaktır. Batıl fikirleri tasvir etmeden zihinleri doğruya yönlendirmektir. Görev ifa ederken ortaya çıkan engellere karşı sabretmektir. Kendi inanç, ibadet ve temel prensiplerinden taviz vermeden diğer kişi, grup ve din mensuplarıyla barış içinde yaşamaktır.

İslam, inanç ve itikatta tevhidi, bilgide bütünlüğü, düşüncede istikameti, toplumda ise vahdeti esas alan bir dindir. İslam âlimleri, eğitim ve öğretimi merkeze alarak toplumun birlik ve beraberliğine önem vermiş ve dolayısıyla toplumdan ayrılmanın, fitne ve nifakın sosyo-politik sakıncalarını her vesile ile dile getirmişlerdir. Müslümanların birliğine ciddi önem veren âlimlerden biri olarak Said Nursi, eserlerinin çeşitli yerlerinde, “*müminler ancak kardeştir*” gibi ayetleri ve “*sizden biriniz kendi nefsi için istediğini Müslüman kardeşi için de sevip istemedikçe hakkıyla iman etmiş sayılmaz*” gibi hadisleri zikrederek, Müslümanların birlik ve beraberliğini dillendirmeye çalışmıştır. Zira Nursi’ye göre, toplumsal hayatın anarşi ve tehlikelerden kurtulması için merhamet, hürmet, emniyet, haram ve helali bilip haramdan uzak durmak ve serseriliği bırakıp itaat etmek gibi temel esaslar zaruridir. Dolayısıyla Risale-i Nur külliyyatı incelendiğinde Nursi’nin, toplumsal hayatta bu beş temel esası uygulamaya, emniyet ve asayiş sağlamaya çalıştığı görülmektedir.

Genel olarak Said Nursi’nin siyaset ve siyasilerle ilişkisi, müspet hareket sınırları içinde cereyan etmiştir. Nursi’nin siyaset anlayışı, Kur’an ve Sünnet düsturları çerçevesinde asayiş muhafaza, cemaate bağlılık ve yöneticilere itaat şeklindedir. Yöneticilerin yanlışlık ve haksızlıklarına yönelik tavrı ise öncelikle sözlü olarak uyarma ya da kalp ve vicdanıyla hoş görmeme şeklinde tecelli etmiştir. Böyle hareket ederek Nursi, hem toplumsal bütünlüğü muhafaza etmiş hem de toplumu daha büyük bir zarara uğramaktan korumuştur. O, bu görevleri yerine getirirken maruz kaldığı tazyik ve eziyetlere karşı da sabretmiştir ki, onun bu tutumuna siyaset dilinde “müspet hareket” adı verilmiştir. Bu hareket, dini ve siyasi bir prensip olarak

kamuoyunda benimsenip uygulandığı takdirde hak ve hukuk arayışı ve daha iyi bir dünyanın inşası için önemli bir yöntem olarak katkı sağlamış olacaktır. Onun için Nursi, yıllarca sürgün ve hapis hayatı ile beraber defalarca zehirlenmesine rağmen, intikam duygularıyla hareket ederek asayiş bozmamıştır. Aksine o, emniyet ve asayiş bozmamak adına kendisine yapılan her türlü şiddeti sabır ve tahammüle karşılamış, eziyet edenlere beddua etmemiş ve hatta onlara hakkını bile helal etmiştir.

Kaynakça

- Buharî, M. İ. (1987). *el-Camiu's-Sahih*, Kahire: Kitabu Bed'i'l-Vahy, Daru's-Şi'b.
- Çelebi, K. A. (2007). *Ahlak-ı Alâ'i*, (haz. Mustafa Koç), İstanbul: Klasik Yayınları.
- Çetin, M. (2018). *İslam'da Din-Siyaset İlişkisi*, Ankara: Gece Akademi Yayınları.
- Çetin, M. (Bahar 2015). Said Nursi'nin Siyaset Anlayışı, *EKEV AKADEMİ DERGİSİ*, Yıl:19, 62, 95-120.
- Devellioğlu, F. (2005). *Osmalca-Türkçe Sözlük*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Efendi, B. A. (1996). *İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin İtikadî Görüşleri*, (trc. İlyas Çelebi) İstanbul: MİFAV Yayınları.
- Gazalî, E. H. M. (1998). *İhyau Ulumu'd-Din*, (trc. Sıtkı Güllü), İstanbul: Huzur Yayınları.
- Katib, A. (2010). *Sünnî Siyasal Düşüncesinin Gelişimi Demokratik Hilafete Doğru*, (trc. Muhammed Coşkun), İstanbul: Mana Yayınları.
- Lewis, B. (1997). *İslam'ın Siyasal Söylemi*, (*The Political Language of Islam*), (çev. Ünsal Özkay), İstanbul: Phoenix Yayınları.
- Maturidî, E. M. M. (2005). *Te'vilatu'l-Kur'an (Te'vilatu Ehl-i Sünne)*, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Müslim, E. H. H. (2006). *Sahihu Müslim*, (tah. Nazar Muhammed Farayabi), Riyad: Daru Tayyibe.
- Nesefî, Ö. (1998). *İslam İnancının Temelleri Akaid*, (trc. Yunus Vehbi Yavuz), İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Nursi, B. S. (1998). *Kastamonu Lakikası*, İstanbul: Zehra Yayıncılık.
- Nursi, B. S. (2001). *Emirdağ Lahikası*, İstanbul: Zehra Yayıncılık.
- Nursi, B. S. (2009). *İçtimai Dersler*, İstanbul: Zehra Yayıncılık.
- Nursi, B. S. (2013). *Mektubat*, İstanbul: Zehra Yayıncılık.
- Nursi, B. S. (2012). *Müdafaalar*, İstanbul: Zehra Yayıncılık.
- Nursi, B. S. (2013). *İşaratü'l-İ'caz*, İstanbul: Zehra Yayıncılık.
- Nursi, B. S. (2002). *Lem'alar*, İstanbul: Zehra Yayıncılık.
- Nursi, B. S. (2013). *Tarihçe-i Hayat*, İstanbul: Zehra Yayıncılık.
- Nursi, B. S. (1987). *Tarihçe-i Hayat*, İstanbul: Tenvir Neşriyat.
- Nursi, B. S. (2011). *Uhuvvet Risalesi*, İstanbul: Sözler Neşriyat.
- Nursi, B. S. (2014). *Muhakemat*, İstanbul: Zehra Yayıncılık.
- Özbey, T.N. (2016). *Bir Sivil İtaatsizlik Örneği Olarak Bediüzzaman Said Nursi'de Müspet Hareket Metodu*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültürel İncelemeler Yüksek Lisans Programı basılmamış yüksek lisans tezi.
- Sambur, B. (2018). Sahih İnsani Paradigma Olarak Müsbet Hareket, Köprü Dergisi, Sayı: 141, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, ss. 63-74.
- Sarıkaya, M. S. (1994). Ehl-i Sünnet'in Devlet Telakkisinde İki Mesele: İdari Sistem, Devlet Reisine İtaat, *SDÜİF Dergisi*, 10, 1-17.
- Sarmış, İ. (2010). *Şura'dan Saltanata, Teokrasiye ve Laisizme Yönetim*, İstanbul: Düşün Yayınları.
- Tirmizî, E. A. M. İ. (1292). *el-Camiu's-Sahih*, Beyrut: Daru'l-Fikr.
- Uyanık, M. (2015). *Ebu Hanife ve Said Nursi'de Sivil İtaatsizlik*, İstanbul: Ufuk Yayınları.

Yazır, E. H. (1971). *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Eser Neşriyat Yayınları.
